

Súd: Najvyšší súd SR
Spisová značka: 4Cdo/3/2019
Identifikačné číslo spisu: 4406218104
Dátum vydania rozhodnutia: 29.04.2019
Meno a priezvisko: JUDr. Milan Lalík
Funkcia: sudca
ECLI: ECLI:SK:NSSR:2019:4406218104.1

UZNESENIE

Najvyšší súd Slovenskej republiky v spore žalobcov 1/ L.. M. F. a 2/ V. F., obidvoch bývajúcich v G. O.P. Č.. XXX, zastúpených advokátkou JUDr. Ivetou Majlingovou, AK so sídlom v Komárne, Pohraničná 7, proti žalovaným 1/ S. A.Z. a 2/ O. A., obidvom bývajúcim v D., LI. X, zastúpeným advokátom JUDr. Petrom Timkom, AK JUDr. Peter Timko spol. s r. o., so sídlom v Nitre, Štefánikova trieda 6, o vydanie bezdôvodného obohatenia, vedenom na Okresnom súde Nové Zámky pod sp. zn. 5 C 246/2006, o dovolaní žalovaných proti rozsudku Krajského súdu v Nitre z 13. decembra 2017 sp. zn. 6 Co 398/2016, takto

rozhodol:

Rozsudok krajského súdu z r u š u j e a vec mu vracia na ďalšie konanie.

Odôvodnenie

I. Skutkové okolnosti prípadu a obsah napadnutých rozhodnutí

1.1. Žalobcovia sa žalobou podanou na Okresný súd Nové Zámky (ďalej len „okresný súd“) dňa 28. novembra 2006 domáhali na žalovaných zaplata sumy 519 956,- Sk s príslušenstvom, na tom skutkovom základe, že podľa dohody z 13. augusta 1997 odovzdali žalovaným sumu 350 000,- Sk ako preddavok na budúcu kúpnu cenu za rodinný dom, za žalovaných uhradili aj zvyšok úveru vo výške 168 956,- Sk a zaplatili za nich i daň z domovej nehnuteľnosti a poistné v sume 6 716,- Sk, ale keď k uzavretiu kúpnej zmluvy nedošlo, ide o bezdôvodné obohatenie na ich strane, ktoré musia vydať.

1.2. Žalovaní vo vyjadrení uznali, že ako zálohu za kúpnu cenu za budúci prevod nehnuteľnosti prevzali od žalobcov sumu 350 000,- Sk, ale táto a ostatné sumy boli žalobcami skonzumované užívaním predmetnej nehnuteľnosti, resp. vznesenou námietkou započítania pohľadávky v sume 332 000,- Sk z titulu vydania bezdôvodného obohatenia za to, že ich nehnuteľnosti žalobcovia bezplatne užívali za obdobie od júna 2005 až do 18. novembra 2008.

2.1. Okresný súd v poradí druhým rozsudkom z 11. augusta 2016 uložil žalovaným povinnosť zaplatiť žalobcom titulom vrátenia preddavku na kúpnu cenu sumu 11 641,27 eur (350 000,- Sk) s 9 % ročným úrokom z omeškania od 28. novembra 2006 až do zaplata v lehote do 15 dní, vo zvyšku žalobu zamietol a zaviazal žalovaných zaplatiť žalobcom náhradu trov konania.

2.2. Započítaciu pohľadávku žalovaných v sume 11 020,38 eur (332 000,- Sk), vzniknutú ako finančnú protihodnotu za bezplatné užívanie predmetných nehnuteľností od júna 2005 do 18. novembra 2008,

považoval za právne bezpredmetnú, lebo išlo o pohľadávku spornú, takže podľa názoru okresného súdu nemohla byť pohľadávkou započítateľnou podľa § 580 Občianskeho zákonníka.

3. Krajský súd v Nitre na odvolanie obidvoch sporových strán rozsudkom z 13. decembra 2017 rozsudok okresného súdu potvrdil s tým, že 9 % úrok z omeškania priznal od 10. februára 2007, v časti o náhrade trov konania rozsudok okresného súdu zrušil a vec mu v tejto časti vrátil na ďalšie konanie; stotožnil sa aj s právnym posúdením tzv. spornej kompenzačnej námietky zo strany okresného súdu. Tento rozsudok bol žalovaným doručený dňa 25. marca 2018.

II. Argumenty účastníkov konania vznesené v dovolacom konaní

4. Rozsudok krajského súdu dňa 25. mája 2018 napadli žalovaní dovolaním v celom rozsahu. Spochybňovali správnosť záverov odvolacieho súdu v otázke premlčania vydania bezdôvodného obohatenia, ktoré sa malo upíňať k dobe, kedy aj nestrannému pozorovateľovi muselo byť zrejmé, že zišlo z uvažovanej kúpy predmetných nehnuteľností. Dovolatelia mali za to, že aj právne hodnotenie ich kompenzačnej námietky bolo nesprávne, nezákonné a nespravodlivé, čiže svojvoľné, lebo z odôvodnenia napadnutého rozsudku nemožno zrozumiteľne pochopiť, prečo súdy odmietli započítať ich „protinárok“, keď všetky podmienky pre toto započítanie riadne splnili tak, ako to uviedli v bodoch 20 a 21 svojho vyjadrenia z 8. decembra 2017. Žalobcovia totiž nepopreli, že v čase, na ktorý sa vzťahuje kompenzačný nárok (6/2005 až 18. novembra 2008), užívali majetok žalovaných bezplatne, výška tohto nároku bola preukázaná znaleckým posudkom č. 24/2013, išlo o splatný peňažný nárok, písomne i ústne uplatnený pred okresným súdom.

V uvedených námietkach videli naplnenie dovolacieho dôvodu v zmysle § 420 písm. f/ C.s.p., keď im nižšie súdy znemožnili uskutočňovať patričné procesné práva, v dôsledku čoho založili porušenie práva žalovaných na spravodlivý proces. V otázke posúdenia premlčania nárokov žalobcov a v otázke účinnosti započítacích prejavov sa odvolací súd odklonil od ustálenej (resp. rozdielne uplatňovanej) rozhodovacej praxe dovolacieho súdu v zmysle ustanovenia § 421 ods. 1 písm. a/ a c/ C.s.p.

Navrhli preto rozsudok krajského súdu zrušiť a vec mu vrátiť na ďalšie konanie a nové rozhodnutie.

5. Žalobcovia vo vyjadrení navrhli dovolanie žalovaných ako neprípustné odmietnuť, lebo nepreskúmateľnosť napadnutého rozsudku nezakladá vadu konania podľa § 420 písm. f/ C.s.p. a pre použitie ustanovenia § 421 ods. 1 písm. a/ a c/ C.s.p. neuviedli, ktoré právne posúdenie pokladajú za nesprávne, v čom táto nesprávnosť má spočívať a v čom sa mal krajský súd odkloniť od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu.

III. Procesné predpoklady prejednávania dovolania

6. Najvyšší súd Slovenskej republiky najskôr posúdil splnenie procesných predpokladov prejednávania dovolania a dospel k záveru, že dovolanie bolo podané včas oprávneným účastníkom - žalovanými, ktorí sú právne zastúpení advokátom, ktorý dovolanie písomne vyhotovil, i keď nie veľmi erudovane. Aj napriek tomu, posudzujúc obsah dovolania (čl. 11 ods. 1 a § 124 ods. 1 C.s.p.) môže najvyšší súd konštatovať, že dovolaním proti rozsudku odvolacieho súdu sa bude zaoberať, aby neporušil právo žalovaných na súdnu ochranu a spravodlivý proces podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru.

7. Podľa ustanovenia § 420 písm. f/ C.s.p. dovolanie je prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu vo veci samej alebo ktorým sa konanie končí, ak súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces.

8. Z dôvodovej správy k tomuto ustanoveniu okrem iného vyplýva, že doterajší pojem „odňatie možnosti konať pred súdom“ sa nahradil terminologicky správnym pojmom „právo na spravodlivý proces“, ktorého obsahové znaky vyplývajú z konštantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Slovenskej republiky.

9. Judikatúrou konkretizovaný obsah práva na spravodlivý proces podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“)

je veľmi pestrý. Procesné elementy tohto práva zdôrazňujú „stanovený postup“, teda dodržanie procesných pravidiel v konaní ako celku pred všeobecným súdom. Nezávislosť jeho rozhodovania sa uskutočňuje v ústavnom a zákonnom procesnoprávnom a hmotnoprávnom rámci. Jedným z takýchto princípov, predstavujúcim súčasť práva na riadny proces, vylučujúcim svojvoľu pri rozhodovaní, je i povinnosť súdu svoje rozhodnutie odôvodniť spôsobom zakotveným v ustanovení § 220 ods. 2 a 3 C.s.p. Z odôvodnenia musí vyplývať vzťah medzi skutkovými zisteniami a úvahami pri hodnotení dôkazov na strane jednej a právnymi závermi na strane druhej. V prípade, kedy sú právne závery súdu v extrémnom nesúlade s vykonanými skutkovými zisteniami alebo z nich v žiadnej možnej interpretácii odôvodnenia súdneho rozhodnutia nevyplývajú, alebo ignorujú kogentnú normu, či popierajú všeobecne akceptované chápanie dotknutého právneho inštitútu, treba také rozhodnutie považovať za stojace v rozpore s čl. 46 ods. 1 ústavy, ako i čl. 1 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru.

10. Porušenie práva na spravodlivý (riadny) proces nie je však možné vykladať tak, že by sa dovolateľovi garantoval úspech v konaní, či sa zaručovalo právo na rozhodnutie zodpovedajúce jeho predstavám. Obsahom tohto ústavou a dohovorom zaručeného práva je zaistenie práva na spravodlivé (riadne) súdne konanie, v ktorom sa uplatnia všetky zásady súdneho rozhodovania v súlade so zákonmi a pri aplikácii ústavných princípov. Okolnosť, že dovolateľ so závermi či názormi odvolacieho súdu nesúhlasí, nemôže sama osebe založiť dôvodnosť dovolania.

11. Pojem „právo na spravodlivý proces“ teda podľa názoru najvyššieho súdu zahŕňa nielen „postup súdu“ ako jeho „faktickú“ činnosť, ale (najmä) aj nesprávne súdne rozhodnutie, v dôsledku ktorého nemohol účastník konania (dovolateľ) uplatniť svoje práva pred okresným i krajským súdom. Predovšetkým súdnym rozhodnutím je takmer výlučne determinované právo na spravodlivý proces, lebo ním sa súdne konanie ako celok končí. Niet preto žiadneho dôvodu pre všeobecný záver, že by malo byť z tohto pojmu (právo na spravodlivý proces) vylučované rozhodnutie súdu, ktorým sa završuje (resp. končí) celé konanie (porov. nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 105/06, III. ÚS 330/2013 a pod.).

Podľa posledne citovaného nálezú ústavného súdu (III. ÚS 330/2013) súčasťou obsahu základného práva na spravodlivý proces podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru je aj právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré odborne jasne a zrozumiteľne dáva odpoveď na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom žiadanej súdnej ochrany. Otázku, či súd splnil svoju povinnosť riadne a právne správne odôvodniť svoje rozhodnutie, možno posúdiť len so zreteľom na okolnosti prípadu.

12. Podľa tohto výkladu nie je - logicky vzaté - prípustnosť dovolania podľa § 420 písm. f/ C.s.p. závislá na jeho dôvodnosti, totiž až na tom, keď „vyjde najavo“ (ne)správnosť dovolateľovho tvrdenia o existencii dôvodu zmätočnosti vo forme porušenia práva na spravodlivý proces. To však môže vyjsť najavo iba vtedy (či až vtedy), ak dovolací súd vecne preskúma tvrdenie dovolateľa o porušení tohto práva, o tvrdenom dôvode porušenia práva na spravodlivý proces vydá svoje fiktívne rozhodnutie, ktorým buď dovolanie rozsudkom zamietne (vtedy je dovolanie neprípustné), ak je napadnuté rozhodnutie správne, alebo napadnuté rozhodnutie zruší (vtedy je dovolanie prípustné a zároveň aj dôvodné).

13. Prípustnosť dovolania však dovolací súd musí skúmať skôr, než sa pustí do meritórneho (vecného) prejednávania dovolacích dôvodov. Už z toho vyplýva, že dovolací súd nemôže prípustnosť dovolania posudzovať podľa výsledku vecného pojednania dovolania (jeho dôvodov). Rovnako nie je logické, aby dovolací súd uznesením odmietol dovolanie ako neprípustné z dôvodu, že podľa jeho názoru nejde o porušenie práva na spravodlivý proces, alebo preto, že nie je opodstatnený iný dovolací dôvod. Vo všetkých týchto prípadoch (fázach konania) nejde totiž už o prípustnosť, ale o dôvodnosť dovolania a obsah i forma rozhodnutia dovolacieho súdu sa musí riadiť ustanovením § 448 a § 449 C.s.p.

14. V prejednávanej veci tak bolo nutné skúmať, či žalovanými namietané porušenie procesných pravidiel predstavuje zásah do ich subjektívneho práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces. Najvyšší súd má za to, že taký zásah predstavuje chybné (teda svojvoľne) vysporiadaná žalovanými uplatnená

námietka započítania voči žalovanému nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia.

15. Z priebehu konania pred okresným súdom sa podáva, že žalovaní uplatnili voči žalobcom námietku započítania. Zákonným podkladom k tomuto postupu bolo ustanovenie § 98 O.s.p. (teraz § 147 ods. 2 C.s.p.), podľa ktorého súd posudzuje prejav žalovaného, ktorým proti žalobcovi uplatňuje svoju pohľadávku na započítanie, ak táto pohľadávka zároveň neprevyšuje vlastnú žalovanú pohľadávku (inak by išlo o tzv. vzájomnú žalobu alebo návrh), ako obranu proti žalobe (návrhu). Riadnym uplatnením sa tak námietka započítania stáva predmetom konania, pričom z dikcie uvedeného ustanovenia možno vyvodzovať, že taký postup súdu, ktorým by mohol byť vylúčený započítaný nárok na samostatné konanie, je s ohľadom na zásadu hospodárnosti konania a šetrenia práv jeho účastníkov (strán) zakázaný. Aj vyvodenie nekompenzability protipohľadávky v rámci jedného civilného konania nie je absolútne priliehavé tam, kde započítateľná pohľadávka vznikla z rovnakého právneho vzťahu ako pohľadávka uplatnená žalobou tak, ako je to aj v tejto prejednávanej veci.

16. Okresný súd námietku započítania bližšie (resp. vôbec) neskúmal, lebo vo veci dospel k záveru, že žalovanými uplatnený nárok je sporný a započítať možno len pohľadávku nespornú; krajský súd v nadväznosti na odvolanie žalovaných dospel k rovnakému právnenému názoru a napadnutým rozsudkom ich odvolaniu v tomto smere nevyhovel. Tento postup krajského súdu, ktorým bola vo výsledku žalovaným fakticky i právne odopretá procesná obrana proti uplatnenému žalobnému návrhu, je nutné považovať za rozporný s ústavou zaručeným právom na súdnu ochranu a spravodlivý proces podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru.

Zároveň týmto došlo k porušeniu čl. 47 ods. 3 ústavy, resp. požiadavky na rovnosť všetkých účastníkov konania (strán v spore) v zmysle čl. 6 ods. 1 C.s.p. a s ním spätého princípu kontradiktórnosti konania, pokiaľ boli zohľadnené a vysporiadané námietky žalobcov ohľadne ich nároku - ktorý tiež bol sporný, práve preto sa musel uplatniť na súde - ale už nie obranné námietky započítania žalovaných, čím vytvoril procesnú nerovnováhu medzi stranami sporu; ide o zjavné porušenie rovnosti zbrani medzi účastníkmi konania.

17. Zistenie, že vo vzťahu k žalovaným došlo k porušeniu ich základného práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces tým, že krajský súd nijako nereflektoval na nimi uplatnenú a zákonom predvídanú procesnú obranu, je jedným z dôvodov naplnenia dovolacieho dôvodu podľa § 420 písm. f/ C.s.p., potrebného pre vyhovieť dovolania. Tento záver najvyššieho súdu aj napriek tomu nijako nepredvída, akým spôsobom mala byť uplatnená námietka započítania vysporiadaná; to bude predmetom ďalšieho konania pred krajským súdom, keďže ide o posúdenie právnej otázky tohto sporu.

18. Žalovaným je treba dať za pravdu aj v prípade námietky nesprávneho právneho posúdenia nezapočítania ich pohľadávky, ktorá vznikla z rovnakého právneho vzťahu ako pohľadávka uplatnená žalobcami, pretože platná právna úprava (§ 147 ods. 2 C.s.p., ale i § 98 O.s.p.) žiadnym spôsobom nepodmieňuje kompenzabilitu kritériom istoty, určitosti či nespornosti pohľadávky stranou sporu určenej na započítanie. Započítanie sleduje jediný cieľ, ktorým je odstránenie vzájomných pohľadávok strán sporu a nie vyvolanie následných sporov. Preto vyvodenie nekompenzability protipohľadávky v rámci jedného civilného procesu odvolacím súdom nebolo vôbec v súlade s existujúcou procesnou právnou úpravou i ustálenou rozhodovacou praxou najvyššieho súdu (porov. R 54/1973 Zb. súdnych rozhodnutí a stanovísk); tým bol naplnený dovolací dôvod uvedený v § 421 ods. 1 písm. a/ C.s.p.

19. Nemožno totiž súhlasiť s právnym názorom krajského súdu, že sporná pohľadávka nie je kompenzovateľná. Pohľadávka nepochybne môže existovať bez ohľadu na to, či to deklaruje nejaké rozhodnutie súdu alebo iného orgánu, ako aj bez ohľadu na to, či to dlžník uznáva alebo nie; predsa záväzok vzniká spravidla z právnych úkonov ako aj, okrem iného, z bezdôvodného obohatenia (§ 488, § 489 Občianskeho zákonníka), a to objektívne a súdne rozhodnutie až následne deklaruje existenciu (ale nezakladá vznik) už existujúcu povinnosť (napr. povinnosť zaplatiť) plniť, a to aj s príslušenstvom (porov. rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 27. apríla 2006, sp. zn. 1 ObdoV 13/2005).

20. Z uvedeného vyplýva, že žalovaní v dovolaní z tohto hľadiska po obsahovej stránke (čl. 11 ods. 1 a

§ 124 ods. 1 C.s.p.) riadne vymedzili dovolací dôvod, za ktorý okrem iného považovali zákonné vysporiadanie sa s námietkou započítania ohľadne „spornej“ pohľadávky (§ 421 ods. 1 písm. a/ C.s.p.), preto im dovolací súd musel poskytnúť ochranu ich základných práv vo forme zrušenia napadnutého rozsudku odvolacieho súdu v zmysle ustanovenia § 449 ods. 1 C.s.p. a vrátenia veci krajskému súdu na nové konanie a rozhodnutie (§ 450 C.s.p.).

21. Čo sa týka námietky žalovaných ohľadne premlčania pohľadávky žalobcov, tak najvyšší súd po oboznámení sa s odôvodnením napadnutého rozsudku krajského súdu dospel k záveru, že obsahuje dostatok skutkových a právnych záverov nadväzujúcich na prvoinštančné konanie, pričom nezistil, že by tieto závery krajského súdu boli svojvoľné, neobjektívne, nepresvedčivé či zjavne nedôvodné a nevyplývajú z nich ani taká aplikácia príslušných ustanovení všeobecne záväzných právnych predpisov, ktorá by bola popretím ich podstaty a zmyslu. Pokiaľ nedôjde k uzavretiu kúpnej zmluvy, má ten, kto zálohu na kúpnu zmluvu poskytol, právo na jej vrátenie odvtedy, kedy už bolo isté, že sa zmluva neuzavrie; až týmto okamihom odpadne právny dôvod tejto zálohy (R 26/1975, str. 164). Skutočnosť, že sa dovolatelia s názorom krajského súdu nestotožňujú, nepostačuje sama osebe na prijatie záveru o zjavnej neodôvodnenosti alebo arbitrárnosti napadnutého rozhodnutia. Aj stabilná rozhodovacia činnosť ústavného súdu rešpektuje názor, podľa ktorého nemožno právo na súdnu ochranu a spravodlivý proces stotožňovať s procesným úspechom (I. ÚS 204/2010, I. ÚS 58/2019), z čoho vyplýva, že všeobecný súd nemusí rozhodovať v súlade so skutkovým a právnym názorom niektorej zo strán konania, vrátane ich dôvodov a námietok.

22. Krajský súd, ktorému bola vec vrátená na ďalšie konanie a nové rozhodnutie, je viazaný právnym názorom dovolacieho súdu (§ 455 C.s.p.) a v novom rozhodnutí rozhodne aj o trovách pôvodného a dovolacieho konania (§ 453 ods. 3 C.s.p.).

23. Toto rozhodnutie prijal senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.